

foto Hans van den Bos

Vijf transities voor de fysieke leefomgeving

Rentmeesters kunnen zich opmaken voor grote veranderingen

De samenleving en het openbaar bestuur zijn volop in beweging en worden geconfronteerd met ingrijpende veranderingen. Denk aan klimaatverandering, migratiestromen, voortgaande verstedelijking met gelijktijdig bevolkingskrimp en veranderingen rond onze energievoorziening. Daarnaast vindt decentralisatie van beleid plaats en zijn steeds meer partijen betrokken bij politieke en maatschappelijke besluitvorming. Daar komt bij dat continu verschuivende panelen in de samenleving en voortgaande technologische innovaties de toekomst steeds minder voorspelbaar maken. Het kabinet, decentrale overheden en maatschappelijke spelers moeten positie kiezen in deze spannende tijden en antwoorden vinden op de grote opgaven die voorliggen, zo schrijft de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur.

Urgentie

De afgelopen jaren lijkt de overheid overal een stapje terug te doen. Houdt de Raad nu een pleidooi voor een sterkere overheid? Jan Jaap de Graeff is voorzitter van de Raad. Volgens hem zal de mate van overheidsingrijpen per transitie verschillen. “De transformatie van stedelijk vastgoed en versterking van de agglomeratiekracht van stedelijke regio’s zijn relatief sterk marktgedreven. Im-

In 2016 formuleerde de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur vijf grote opgaven voor de fysieke leefomgeving in Nederland. Het kabinet, decentrale overheden en maatschappelijke spelers moeten positie kiezen en antwoorden vinden op de grote opgaven die voorliggen, schrijft de Raad in het advies ‘Opgaven voor duurzame ontwikkeling’. Jan Jaap de Graeff licht het advies toe. De vijf transities staan ook centraal in het advies dat het Overlegorgaan Infrastructuur en Milieu heeft aangeboden aan de informateur van het nieuwe kabinet.

mers, marktpartijen hebben er belang bij om steden weer te revitaliseren, leegstaande gebouwen een nieuwe bestemming te geven. De overheid zal daar denk ik vooral faciliterend moeten zijn door waar nodig regels aan te passen. Daarnaast zullen, om de kracht van de agglomeraties beter te benutten, met name gemeenten en provincies wel actief moeten zijn in het aanleggen van wegen, openbaar vervoer en andere faciliteiten die zo’n stedelijk gebied nodig heeft. Deze transities gaan zeker niet vanzelf, maar omdat er tot op zekere hoogte een economische motor achter zit, zullen zij wel doorlopen.”

Dat is anders bij de andere drie transities die in eerste instantie vooral geld kosten en niet direct iets opleveren. Daar zal de rol voor de overheid veel groter zijn. De Graeff: “Vooral op het gebied van klimaat en energie zal de overheid een heel belangrijke rol moeten blijven spelen om deze transitie tot stand te brengen. Maar dit geldt ook voor het overstappen naar een circulaire economie en voor de verduurzaming van het platteland en de natuur. Ik denk dat de urgentie van deze transities breed gedeeld worden, maar dat ze niet zonder forse sturing van de overheid tot stand komen. Met daarbij ook een grote rol voor de maatschappelijke organisaties en burgers, die enerzijds de druk op de ketel moet

houden, anderzijds een belangrijke rol spelen bij de uitvoering. En daar is overheid overigens al heel erg mee bezig. Misschien gaat het niet zo snel als iedereen wil, maar ik denk dat de verschillende betrokken overheden de transitie-opgaven over het algemeen heel serieus nemen. Een belangrijke vraag daarbij is hoe je als overheid bepaald gedrag gaat stimuleren. Ongewenst gedrag belasten, en daarmee gewenst gedrag stimuleren, is vanuit duurzaamheidsperspectief echt gewenst. Maar als de overheid de betreffende inkomsten op voorhand inboekt als inkomstenbron, kan dat op termijn een probleem voor de schatkist opleveren, namelijk als iedereen het gewenste gedrag vertoont.”

Relatie met grond

Wat zouden de transities voor de rentmeesters kunnen betekenen? “De meeste transities hebben natuurlijk een

relatie met grond. Zeker in het buitengebied zal zich functieverandering voordoen en zullen gronden met een nieuwe bestemming ook moeten worden beheerd. Denk daarbij niet alleen aan nieuwe natuurgebieden en landgoederen, maar ook aan windmolenparken of velden met zonnepanelen. Rentmeesters kunnen daarbij een rol spelen. Of het ook nieuwe kennis en vaardigheden van ze verlangt, kan ik niet helemaal inschatten. Maar in elk geval is het voor de branche een uitdaging om op het juiste moment, met de juiste mensen betrokken te worden in een ontwikkeling. Rentmeesters zullen moeten inschatten wanneer bijvoorbeeld de energietransitie echt gaat doorzetten, en welke kant die dan opgaat en wat hun rol zou kunnen zijn. Op dat moment moet je vooraan zitten: niet te vroeg maar ook niet te laat.”

Brief aan informateur over de transities

Op 11 mei 2017 heeft het Overlegorgaan Infrastructuur en Milieu voorstellen voor een modern regeerakkoord aangeboden aan informateur Edith Schippers. Boodschap is dat er een structurele disbalans bestaat in het landelijke gebied in samenhang met de stad. Dit is een systemisch probleem: de accu van Nederland loopt leeg. Tegelijkertijd ziet het overlegorgaan prachtige kansen. Om deze te verzilveren, is het nodig om anders te kijken naar Nederland. Nederland niet zien als een dichtbevolkt land, maar als dunst bevolkte stadsstaat ter wereld. Een stadsstaat met een uitgekiende balans tussen bebouwing, water en natuur (rood, blauw en groen). Dit betekent enerzijds ‘uitzoomen’ en Nederland bekijken als een geheel in plaats van als een losse verzameling steden, krimpgebieden, natuurgebieden en industriegebieden. Anderzijds betekent dit juist ‘inzoomen’ en opgaven horizontaal benaderen op gebiedsniveau.

Om deze transities te realiseren, ligt er volgens het OIM een nieuwe rol weggelegd voor de burgers: meer ondernemerschap, zelfredzaamheid en creativiteit, aansluitend bij de nieuwe Omgevingswet. In de huidige dialoog tussen grote bedrijven en overheid moet dan ook een volwaardige plek gereserveerd worden voor coalities van burgers (gemeenschappen) en kleine ondernemers als derde speler aan tafel. Voor het regeerakkoord betekent dit dat de besluiten niet voor vier jaar ‘worden dichtgetimmerd’.

De eerste maanden van 2017 hebben vijf divers samengestelde transitiegroepen zich gebogen over de vijf transities in de fysieke leefomgeving. Voor doorbraken is een reeks daadkrachtige acties vanuit de overheid cruciaal, adviseren ze aan de informateur en onderhandelaars:

1. Stimuleer en ondersteun de ontwikkeling van gebiedstoekomstvisies en geef daarbij de regio aan horizontale stakeholdernetwerken binnen het gebied.
2. Geef randvoorwaardelijke gebiedsdoelstellingen mee ten aanzien van klimaat, energie, biodiversiteit enz. en beoordeel en evalueer de plannen waar het gebied zelf mee komt.
3. Zorg voor financiering en verwijder obstakels voor gewenste ontwikkelingen.
4. Zet via een serie lokale akkoorden in op een krachtige impuls van de binnenstedelijke transformatie.
5. Neem nationaal een aantal gerichte maatregelen om de energietransitie en de transitie naar een circulaire economie te bevorderen.

Vijf transities

Circulaire economie. De transitie naar een circulaire economie vraagt om een kabinetsbrede agenda, met duidelijke doelen en taken voor de verschillende rijksdiensten. De ontwikkeling is zo belangrijk dat de RLI concludeert dat dit een van de pijlers zou moeten zijn onder het beleid in de komende regeerperiodes.

Energietransitie. Daarnaast is de overgang naar een volledig duurzame energievoorziening noodzakelijk. Daarvoor moet de snelheid van de CO₂-reductie in Nederland drastisch omhoog. Voor de verschillende energiefuncties liggen er uiteenlopende verduurzamingsopgaven. Een helder, vastgelegd CO₂-reductiedoel helpt bij het verwezenlijken daarvan.

Verduurzaming platteland. Een grote opgave ligt in het landelijk gebied. Voor alle typen land- en tuinbouwbedrijven ligt er een verduurzamingsopgave. Elke vorm van land- en tuinbouw, van grootschalig tot kleinschalig en van intensief tot extensief, heeft daarbij zijn specifieke opgave. In het landelijk gebied ligt daarnaast de opgave om de biodiversiteit te herstellen en te vergroten. Daarvoor heeft de natuur ruimte nodig. Waar mogelijk zijn verbindingen nodig tussen het agrarisch bedrijf en de zorg voor natuur.

Agglomeratiekracht stedelijke regio’s. Als steden inzetten op onderlinge complementariteit en samenwerking, in plaats van elkaar te beconcurreren om bedrijven en inwoners, kunnen ze voldoende kracht ontwikkelen om mee te spelen in de mondiale economie. Dat vraagt om gezamenlijke strategie van Rijk, gemeenten en provincies, voor de vergroting van het concurrentievermogen van de Nederlandse stedelijke regio’s.

Transformatie van stedelijk vastgoed. Stedelijke vitaliteit vraagt om een transformatie van het vastgoed in de stad. De RLI concludeert dat als de functie en het gebruik van gebouwen veel flexibeler worden dan nu, beter kan worden aangesloten bij maatschappelijke ontwikkelingen.